

Tillaga til þingsályktunar

um þjóðgarð á Langanesi.

Flm.: Njáll Trausti Friðbertsson.

Alþingi ályktar að fela umhverfis-, orku- og loftslagsráðherra að undirbúa friðlýsingu hluta Langaness norðaustan Heiðarfjalls sem þjóðgarðs.

Ráðherra kynni Alþingi stöðu málsins á haustþingi 2027 og stefnt verði að stofnun þjóðgarðsins árið 2028.

Greinargerð.

Þingsályktunartillaga þessi var áður lögð fram á 157. löggjafarþingi (542. mál) en hlaut ekki afgreiðslu.

Markmið þess að friðlýsa hluta Langaness og að stofna þjóðgarð er að vernda náttúru Langaness til framtíðar, byggja upp nauðsynlega innviði og miðla aðdráttarafls og sérstöðu svæðisins. Fyrir liggur að vilji heimamanna stendur til þess að hluti Langaness norðaustan Heiðarfjalls verði friðlýstur sem þjóðgarður.

Vorið 2020 fór Langanesbyggð þess á leit við umhverfis- og auðlindaráðuneytið að gerð yrði greining á mögulegum friðlýsingarkostum á Langanesi. Óskað var eftir því að kostir, tækifæri, takmarkanir og skuldbindingar yrðu m.a. skoðuð, ásamt því að leggja mat á hvaða gerðir friðlýsinga kæmu til greina á svæðinu. Umhverfis- og auðlindaráðuneytið fól Umhverfisstofnun verkefnið. Settur var saman stýrihópur sem fylgdi verkefninu eftir en skýrsla Umhverfisstofnunar var gefin út í október 2020. Umhverfis-, orku- og loftslagsráðherra skipaði enn fremur starfshóp um eflingu samfélagsins á Langanesi í maí 2023 sem skilaði skýrslu sinni í apríl 2024. Sneru tillögur hópsins m.a. að friðlýsingu á hluta Langaness.

Í skýrslu starfshópsins kemur fram að utanvert Langanes búi yfir sérstöðu, bæði hvað varðar náttúrufar og byggðasögu, ásamt því að vera skammt norðan byggðarinnar á Þórshöfn og því stutt í verslun og þjónustu. Verndargildi svæðisins felist í fjölbreyttu en sérstæðu og hánorrænu gróðurfari, miklum fuglabjörgum og menningarminjum. Fuglabjörgin á Langanesi hafi hátt verndargildi og við Skoruvíkurbjarg sé eitt stærsta súluvarp landsins með einstaklega góðu aðgengi til skoðunar. Svo segir:

„Ysta hluta Langaness myndar Langanesfontur, oftast kallaður Fontur eða Fonturinn í daglegu tali. Þar er bæði gróðurfari og yfirbragð lands mjög sérstætt og er þar m.a. að finna á yfirborði víðlendar grjótsléttur sem ekki verður séð að ísaldarjöklar hafi gengið yfir.

Helstu tækifæri sem felast í friðlýsingu svæðisins fyrir náttúruvernd á landsvísu eru fólgin í sjálfbærri nýtingu svæðisins og mögulegri styrkingu lífríkis. Ísland gæti með friðlýsingunni unnið að því að uppfylla alþjóðlegar skuldbindingar, svo sem bæði Bernarsamningsins og samnings um líffræðilega fjölbreytni með verndun búsvæða ákveðinna fuglategunda, með varðveislu ákveðinna vistgerða og með mögulegri verndun strand- og hafsvæða, svo eitthvað sé talið.

Þá liggja tækifæri í skrásetningu og verndun menningarminja þannig að þeim sé skilað óspillt til komandi kynslóða. Með friðlýsingu gefst tækifæri til að samræma slíkar aðgerðir og hefur Minjastofnun Íslands m.a. hug á að styðja við friðlýsingaráform á Langesi með skráningu fornleifa á svæðinu. Fyrirséð er að mikið magn minja er að finna á utanverðu Langesi sem tengjast bæði fjölbreyttum búskaparháttum frá fornu fari en jafnframt yngri menningararfi, svo sem þéttbýlisminjar að Skálum og í Heiðarhöfn, sem og herminjar á Skálum og Heiðarfjalli.

Við friðlýsingu opnast margvíslegir möguleikar fyrir samfélag og búsetu í nærsamfélagi. Friðlýst svæði kalla á landvörslu og utnumhald um stjórnsýslu og rekstur svæðisins, um það eru mörg innlend dæmi, t.d. í Jökulsárgljúfrum, Mývatnssveit og á svæði Snæfellsnesþjóðgarðs svo eitthvað sé nefnt. Friðlýsingu fylgir ákveðin viðurkenning og aukin athygli. Í sumum tilfellum hefur friðlýsing verið nýtt til markaðssetningar sem leiðir af sér fjölgun ferðamanna á svæðinu og um leið fjölgun starfa í ferðaþjónustu. Störfin geta laðað nýja íbúa inn á svæðið og þannig styrkt samfélagið.

Samkvæmt lögum um náttúruvernd má friðlýsa sem þjóðgarða stór náttúrusvæði sem eru lítt snortin og hafa að geyma sérstætt eða dæmigert lífríki, jarðminjar og/eða landslag.“

Markmið með stofnun þjóðgarðs eru þau helst að vernda náttúru og sögu svæðisins, svo sem landslag, lífríki, jarðmyndanir og menningarminjar. Að gefa almenningi kost á að kynnast og njóta náttúru, menningar og sögu svæðisins. Að auðvelda almenningi aðgengi að þjóðgarðinum eftir því sem unnt er án þess að náttúra hans spillist. Að stuðla að rannsóknnum og fræða um þjóðgarðinn og ýta undir aukinn skilning almennings á gæðum og sérstöðu hans og að leitast við að efla samfélag og styrkja byggð og atvinnustarfsemi í nágrenni þjóðgarðsins og á landinu öllu, m.a. með því að hvetja til sjálfbærrar nýtingar gæða svæðisins.

Ljóst er að stofnun þjóðgarðs á Langesi fellur vel að þessum markmiðum. Á fundi sveitarstjórnar Langesbyggðar, 14. desember 2023, var samþykkt svohljóðandi ályktun: „Það er eindreginn vilji sveitarstjórnar Langesbyggðar að haldið verði áfram með vinnu við friðlýsingar á utanverðu Langesi.“

Fram kemur í skýrslu starfshópsins að það sé skoðun sveitarstjórnar Langesbyggðar að tryggt aðgengi að friðlandi á Langesi sem tengist öðrum náttúrusvæðum efla byggð í Langesbyggð. Slíkt megi gera án þess að hindra eða torvela núverandi nýtingu á landsvæðinu sem eru beitarnytjar og eggjasókn.

Við undirbúning friðlýsingar Langesess sem þjóðgarðs er nauðsynlegt að hafa til hliðsjónar reynslu af t.d. stofnun Snæfellsjökulsþjóðgarðs. Þar var aðkoma nærsamfélagsins grunnforsenda og þáttur heimamanna tryggður við stjórnun þjóðgarðsins á svæðinu. Samhliða stofnun þjóðgarðs þarf að vinna að uppbyggingu innviða og m.a. horfa til þess að koma upp starfsstöð í náttúruvannsóknnum í samræmi við tillögur nefndar fulltrúa fimm ráðherra um málefni byggðarinnar við Bakkaflóa frá árinu 2018.